

biogràfica i doctrinal a Arnau de Vilanova molt completa i, tal com afirma Mensa en el pròleg, ben documentada bibliogràficament.

Però el volum, a més de la bibliografia, l'índex onomàstic i una cronologia relativa a la vida i a la obra d'Arnau, conté la traducció portuguesa d'algunes obres fonamentals d'Arnau de Vilanova. Aquest textos, que es presenten al final com a annexos, són la *Confessió de Barcelona* (*Confissão de Barcelona*, 187-199), la *Lliçó de Narbona* (*Lição de Narbona*, 201-212), el *Raonament d'Avinyó* (*Reflexão de Avinhão*, 213-234) i la *Informació espiritual*. La primera i la tercera d'aquestes obres, molt representatives del pensament arnaldia, constitueixen les primeres traduccions a una llengua moderna dels textos d'Arnau —prèvies, per tant, a les seves respectives traduccions a l'anglès o a l'espanyol. Aquests annexos afegeixen un gran valor a l'estudi de Falbel, ja que fan accessibles al públic de parla portuguesa les fonts primàries per estudiar Arnau de Vilanova, un gran exponent del pensament medieval occidental.

Maria CABRÉ DURAN
Université de Fribourg

Cosimo REHO, *Uomini dello Spirito. Gioacchino da Fiore, Bonaventura da Bagnoregio, Arnaldo da Villanova*, Martina Franca (Taranto), Social Campus Edizioni 2017, 238 p.

Tal com explica l'autor de la *Prefazione* (p. 13-14), fra Alfonso Polimena (Ministre provincial de la Provincia Minoritica di Lecce), hi sol haver en la vida de les persones un temps per a sembrar i un temps per a collir i aquest llibre del P. Cosimo Reho pertany al temps de collita. Cosimo Reho ha estat professor (i director) durant molts anys a l'Istituto Teologico di Santa Fara, a Bari, i ha dedicat bona part de la seva recerca als tres autors anomenats en el subtítol del llibre. Efectivament, el llibre recull majoritàriament alguns estudis de Cosimo Reho ja publicats anteriorment.

Què tenen en comú Joaquim de Fiore, Bonaventura o Arnau de Vilanova? Segons Reho, en aquests tres autors (p. 19-20)

«si realizza un intenso dialogo per osmosi e scambio: Bonaventura mutua alcune ispirazioni escatologiche da Gioacchino e Arnaldo mutua da Gioacchino il pensiero apocalittico e da Bonaventura, mediante Pier Giovanni Olivi, l'ammirazione verso i francescani *spirituali*, che egli media per i beghini laici. Così gli autori medievali esaltano lo Spirito Santo che illumina e guida la vita e la storia salvifica della Chiesa nel mondo».

Particularment, per a Arnau de Vilanova (p. 19), «lo Spirito educa, istruisce e forma i laici beghini nel cammino di santificazione della vita nel mondo».

Com que ni Joaquim de Fiore ni Bonaventura cauen dins l'àmbit d'*Arxiu de Textos Catalans Antics*, centrarem aquesta recensió en la tercera part del llibre, la dedicada a Arnau de Vilanova. Són dedicats a Arnau de Vilanova els capítols V-VII. El capítol V, *L'uomo spirituale in Arnaldo da Villanova* (p. 136-167), reproduceix un article ja publicat dins «Estudis Franciscanos», 87 (1986), 993-1011. El mateix autor resumeix així el capítol (p. 18): «Arnaldo, medico-alchemico, fa una trasposizione dalla trasmutazione dei metalli al possibile ringiovanimento dei fenomeni di senilità un'acqua-vite,

acqua auri purissima». Completen aquest capítol dues recensions, una del volum III, de les *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia* (ed. Josep Perarnau), i una altra del meu llibre *Arnau de Vilanova i les teories medievals de l'amor* (moltes gràcies!), publicades respectivament dins «Frontiere», 5 (2008), 232-234; i «Frontiere», 10 (2013), 390-392.

El capítol VI, *L'anticristo nel «Gladius iugulans Thomatistas» di Arnaldo da Villanova* (p. 168-182), fou publicat anteriorment dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 30 (2011-2013), 363-372, i conegut, doncs, dels lectors de la nostra revista.

El capítol VII, *L'«Alphabetum Catholicorum» e il «De prudentia catholicorum scholarium» di Arnaldo da Villanova* (p. 186-20), publicat l'any 2017 en el llibre *Arnaldo da Villanova e la Sicilia*, ed. G. Pantano, Palerm, p. 105-114, analitza els dos escrits esmentats en el títol (19):

«Il primo rappresenta un catechismo elementare, con l'iniziazione alla preghiera e alle virtù, e in specie alla carità; un *excursus* circa la familiarità con la Bibbia dove i destinatari cambiano, non sono più i bambini che accedono ai sacramenti ma i beghini. L'altro opuscolo sarebbe meglio titolarlo *De Sapientia* perché è paragonabile ad un ordinamento degli studi e ad una saggia programmazione scolastica».

En aquest capítol és inclosa també (p. 200-201) una recensió del volum IV de les *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia* (ed. Josep Perarnau), en el qual s'editen precisament les dues obres estudiades en el aquest capítol VII.

En el capítol conclusiu, Reho destaca d'Arnau de Vilanova que fou un «sostenitore dei nuovi Ordini mendicanti» (p. 207) i alhora un «nostalgico della teologia monastica» (p. 207), i un «paladino della riforma generale della Chiesa e un fervido fautore della vita e della formazione cristiana dei beghini» (p. 207). Presentar Arnau de Vilanova des d'aquesta perspectiva, creiem, és el punt fort del llibre.

Gràcies a aquesta publicació, el lector interessat en l'obra espiritual d'Arnau de Vilanova pot trobar aplegats en un sol volum una bona part dels estudis que el P. Reho ha dedicat a Arnau de Vilanova. El P. Reho ha fet un esforç per contextualitzar els estudis, actualitzar la bibliografia, fer fàcil la consulta del llibre. Només un petit retret. L'estudi reproduït en el capítol V fou publicat originàriament l'any 1986. Posteriorment, els arnaldistes han replantejat a fons dos temes: l'autoria de les obres alquímiques i de l'*Expositio Apocalypsis*. Crec que hauria estat convenient advertir el lector d'aquestes contribucions.

Dèiem abans que els articles arnaldians oferts en el present volum són «bona part dels estudis» que el P. Reho ha escrit sobre Arnau de Vilanova. N'hi falta un, sens dubte el més important: l'edició crítica, acompanyada d'un estudi aprofundit, del *Gladius iugulans thomatistas*, presentada com a Tesi di Laurea en filosofia a la Universitat de Bari, l'any 1981-1982. El llibre recensionat, naturalment, no era el lloc escaient per posar al dia i publicar una edició com aquesta. Però és una veritable llàstima que romanguí encara inèdita!

Felicitem el P. Reho per una llarga carrera acadèmica dedicada en part als estudis arnaldians.

Jaume MENSA I VALLS
Universitat Autònoma de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans